

Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi

2023, 6(5): 629-640.

DOI: [10.26677/TR1010.2023.1223](https://doi.org/10.26677/TR1010.2023.1223)

ISSN: 2667-422X Dergi web sayfası: www.sobibder.org

ARAŞTIRMA MAKALESİ

N. S. Leskov'un "Büyülü Gezgin" (Очарованный Странник) Adlı Eserinin Metinlerarasılık Bağlamında İncelenmesi

Arş. Gör. Dr. Sevgi ILICA, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi,
Burdur, e-posta: silica@mehmetakif.edu.tr
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5908-8487>

Öz

Nikolay Semyonoviç Leskov (1831-1895) XIX. yüzyıl Rus edebiyatının önde gelen gerçekçi yazarlarından biridir. Yazar 1873 yılında kaleme aldığı *Büyülü Gezgin* (Очарованный странник) adlı öyküsünde dönem Rusya'sının ve yerel Rus halkının gerçekçi tablolarını sunar. Leskov zengin kelime dağarcığı, geniş yerel diyalekt spektrumu, muazzam bilgi birikimi ve eşsiz yazın yeteneğiyle Rus topraklarının kültürel ve etnik çeşitliliğini gözler önüne serer. Bu çalışma Leskov'un bahsi geçen eserinde yer alan alıntı ve göndermeleri metinlerarasılık kuramı çerçevesinde incelemeyi amaçlar. Bu bağlamda ilkin Julia Kristeva başta olmak üzere bu alanda öne çıkan edebiyat kuramcılarının savları doğrultusunda metinlerarasılık kavramı tanımlanır. Sonuçta Leskov'un öyküsünde bilhassa Rus millî kimliğini ve Ortodoksluğu ön plana çıkaracak metinlere gönderme yaptığı gözlemlenir.

Anahtar Kelimeler: Leskov, Büyülü Gezgin, Metinlerarasılık, XIX. Yüzyıl Rus Edebiyatı, Gerçekçilik.

Makale Gönderme Tarihi: 13.03.2023

Makale Kabul Tarihi: 14.05.2023

Önerilen Atıf:

İlica, S. (2023). N. S. Leskov'un "Büyülü Gezgin" (Очарованный Странник) Adlı Eserinin Metinlerarasılık Bağlamında İncelenmesi, *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 6(5): 629-640.

**Journal of Social, Humanities and
Administrative Sciences**

2023, 6(5): 629-640. DOI:[10.26677/TR1010.2023.1223](https://doi.org/10.26677/TR1010.2023.1223)

ISSN: 2667-422X Dergi web sayfası: www.sobibder.org

RESEARCH PAPER

An Analysis of N. S. Leskov's Work "The Enchanted Wanderer" (Очарованный странник) in the Context of Intertextuality

Dr. Sevgi ILICA, Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Faculty of Arts and Sciences, Burdur, e-mail: silica@mehmetakif.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5908-8487>

Abstract

Nikolay Semyonovich Leskov (1831-1895), one of the leading realistic writers of 19th century Russian literature. In his story "The Enchanted Wanderer" (Очарованный странник), which he wrote in 1873, the author presents realistic pictures of both the period of Russia and the local Russian people. Leskov reveals the cultural and ethnic diversity of Russian territories with his rich vocabulary, wide local dialect spectrum, immense knowledge, and unique literary talent. This work aims to examine the quotations and references in Leskov's work in the framework of intertextuality theory. In this context, the concept of intertextuality is defined in accordance with the arguments of prominent literary theorists in this field, including Julia Kristeva. As a result, it is observed that Leskov's references in his story particularly highlight the Russian national identity and the orthodoxy.

Keywords: Leskov, The Enchanted Wanderer, Intertextuality, 19th Century Russian Literature, Realism.

Received: 13.03.2023

Accepted: 14.05.2023

Suggested Citation:

İlica, S. (2023). An Analysis of N. S. Leskov's Work "The Enchanted Wanderer" (Очарованный странник) in the Context of Intertextuality, *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 6(5): 629-640.

GİRİŞ

İlk kez Fransız post-yapısalcı edebiyat kuramcısı ve yazar Julia Kristeva tarafından 1966 yılında *Sözcük, Diyalog ve Roman (Word, Dialogue and Novel)* adlı çalışmada öne sürülen *metinlerarasılık* kavramı kısaca birden çok metnin birbirleriyle ilişki ve bağlantılarının incelenmesi anlamına gelir (Alfaro, 1996: 268). Bu bağlantılar farklı zamanlarda, farklı yazar ve şairlerin kaleme aldıkları eserlerin metninin ilişkilerinden doğar. XX. yüzyılın ortalarından itibaren edebiyatçıların hızla yönelim gösterdiği metinlerarasılık, bir metnin anlamını, içeriğini ve üslubunu bağıntılı olduğu diğer metin ya da metinlere dayanarak araştırır. Bu doğrultuda yalnızca metnin kendisi değil, aynı zamanda açık ya da örtük bir biçimde bağlı olduğu diğer metin de önem kazanır.

Bu çalışma Rus yazar Nikolay Semyonoviç Leskov (1831-1895)'un 1873 yılına ait "*Büyülü Gezgin*" (*Очарованный странник*) adlı eserinde farklı metinlere ve eserlere yapılan alıntı ve göndermeleri incelemeyi amaçlar. Rusya'nın farklı bölgelerinde uzun yıllar yaşamını sürdüren Leskov, yerel Rus halkını bizzat kendi deneyimleriyle tanır ve halkın inançlarını, dilini ve geleneklerini özümser. Farklı bir deyişle, yazar Rus millî kimliğini ve bilincini yakından tanır. XIX. yüzyılın ikinci yarısında başkent başta olmak üzere Rusya'nın büyük şehirlerinde öğrenciler ve aydın kesim arasında hızla yayılan nihilizmden tümüyle bağımsız olan halkın düşünce tarzını gerçekçi bir üslupla yansıtması bakımından "*Büyülü Gezgin*" oldukça önemli bir eserdir. İncelenen alıntı ve göndermelerin Leskov'un ve dolayısıyla halkın yaşam ve düşünce tarzıyla bağlantılı olması sebebiyle dönemin incelenmesi hususunda bu çalışma önem arz eder. Bahsi geçen eserde yapılan alıntı ve göndermeler postmodern bir okuma yöntemi olan metinlerarasılık kuramı çerçevesinde betimleyici bir üslupla gerçekleştirilir.

YÖNTEM

Çalışmada metinlerarasılık kuramı üzerine kaleme alınmış Türkçe, İngilizce ve Rusça yayınlara başvurulur. Kuramın öncü isimleri Kristeva, Bahtin, Barthes ve Genette'in metinlerarasılığa ilişkin tanım ve görüşleri aktarılır. Kuramsal çerçevenin oluşturulmasının ardından çalışmada incelenecek eserin yazarı Leskov'a ilişkin bilgi verilir. Yazarın hayatı ve sanatına ilişkin Rusçada yazılmış kitap, makale ve yazılardan yararlanılır. Bunun yanı sıra, yazarın otobiyografisi, yazıları ve çağdaşlarının yazara ilişkin yazı ve anıları çalışmaya kılavuzluk eder. Çalışma Leskov'un *Büyülü Gezgin* adlı öyküsündeki alıntı ve göndermelerin metinlerarasılık çerçevesinde incelenmesiyle sınırlıdır.

METİNLERARASILIK NEDİR?

Metin kültürel ve tarihsel değişim sürecinde bilginin kurgulandığı dile dayalı bir biçimdir. Bu bakımdan ortak bilginin oluşmasını ve aktarılmasını sağlayan en önemli ve işlevsel araçlardan biridir (Şenöz Ayata, 2005: 13).

Metinlerarasılık esasen insanlığın ilk metinler hakkındaki söylemlerinin ortaya çıkmaya başladığı süreçle çok uzun zaman önce başlar. Bir edebiyat kuramı olarak gelişmesi ve kabul görmesi ise ancak XX. yüzyılın ortalarıyla birlikte mümkün olur (Zengin, 2016: 300). Metinlerarasılık kavramını münferit bir kuram olarak edebiyat tarihine kazandıran Kristeva, metinlerarasılığın kaynağını Rus düşünür ve edebiyat kuramcısı Mihail Bahtin'in *söyleşimcilik* kuramından alır. Bahtin "*Sözlü Sanat Eserinde Biçim, İçerik ve Materyal Meselesi*" (*Проблема формы, содержания и материала в словесном художественном творчестве*) adlı yazısında söyleşimcilik kuramını açıklarken aynı zamanda metinlerin birbirleriyle olan zorunlu etkileşimlerine dikkat çeker (Bahtin, 2003: 315-316). Bahtin'e göre doğası diyalojik olan insan ancak öteki ya da ötekilerle

etkileşimde olduğu sürece anlam kazanır. Bu görüşünü, “Bir insan kendisiyle asla örtüşmez. Ona asla A’nın A ile özdeşliği formülü uygulanamaz” sözleriyle destekler (Bahtin, 2015: 112). Nitekim Kristeva metinlerarasılığın özünü şöyle tarif eder: “Metinlerarasılık tek bir metnin içinde meydana gelen metinsel etkileşimlere denir” (Dronova, 2004: 92).

Kubilay Aktulum “*Metinlerarası İlişkiler*” adlı çalışmasında metinlerarası kavramına şu tanımları verir: “Kabaca iki ya da daha çok metin arasında bir alışveriş, bir tür konuşma ya da söyleşim biçimi olarak anlaşılmalıdır” (2014: 16). Metinlerarası ilişkiler bağlamında bir yazar başka bir yazarın metninden aldığı parçaları kendi metniyle ilintiler (Aktulum, 2014: 16).

Edebiyatta metinlerarası kuramın gelişiminde rol oynayan en önemli isimlerden Fransız düşünür ve edebiyat kuramcısı Roland Barthes, Kristeva’nın tanımlamalarını tamamen kabul eder ve metin ile metinlerarası kavramı arasındaki zaruri ilişkiyi “*Metin Kuramı*” (*Theorie du texte*) adlı yazısında şu sözlerle açıklar: “Her metin bir metinlerarasıdır; onda farklı düzeylerde az çok tanınabilecek biçimler altında öteki metinler yer alır: Daha önce edinilen kültürden gelen metinler ile etrafımızdaki kültürden gelen metinler. Her metin eski alıntıların yeni bir örgüsüdür” (Aktulum, 2014: 46).

Roman Osipoviç Jakobson, Boris Mihayloviç Eichenbaum, Viktor Vladimiroviç Vinogradov, Yuriy Nikolayeviç Tınyanov ve Viktor Borisoviç Şklovskiy gibi Rus biçimciler edebiyatta metinlerarası ilişkileri doğrular ve kuramın kabul görüp yaygınlaşmasında önemli rol üstlenirler. Söz gelimi Şklovskiy bir eserin başka eserlerle ilişkilendirilerek okunması gerekliliğini şu ifadeleriyle vurgular: “Bir sanat eseri diğer sanat eserleriyle kurulan bağıntıya göre ve onlarla gerçekleşen bütünleşmeler yardımıyla algılanır” (Todorov, 1995: 46).

Metinlerarası kuramına dair süregelen kuramsal tartışmalar Fransız edebiyat kuramcısı Gerard Genette ile son bulur. Kuramcı *Palimpsestes* adlı çalışmasında metinlerarasılığa şu ifadelerle tarif eder: “İki ya da daha fazla metin arasındaki ortak birliktelik ilişkisi, yani temel olarak ve çoğu zaman bir metnin başka bir metindeki somut varlığıdır” (Aktulum, 2014: 66, 68).

Metinlerarası kuramını geliştiren edebiyatçıların görüşlerinden yola çıkan Feyza Bulut makalesinde metinlerarasılığı şu sözlerle tarif ederek konuya ilişkin tüm görüşleri özetler: “Herhangi bir görüngüye sahip iki metin arasında var olan ilişki, iletişim, koşutluk ve karşıtlık, geçişkenlik ve transfer” (2018: 2).

1960’lı yıllardan itibaren ilkin mimarlık, felsefe, güzel sanatlar ve toplum bilimi gibi disiplinlerde beliren postmodernizm akımının uzantısı olarak beliren metinlerarasılık çok geçmeden edebiyat alanında bir metin çözümleme yöntemi olarak kullanılmaya başlar (Temur, 2021: 84). Metinlerarasılık resimler, şarkılar, filmler, atasözleri ve deyimler arasında da kurulabilir. Bunun yanı sıra, metinler metin-toplum, metin-tarih vb. alanlarda etkileşim de gösterebilirler (Sakallı, 2016: 53).

Metinlerarasılıkta en sık başvurulan yöntem alıntı ve göndergedir. Yazar bilinçli bir şekilde metninde farklı bir metinden kesitlere yer verir. Genellikle ileri sürülen görüşü desteklemek için yapılan bu açık göndermeler iki metin arasında ortak birliktelik oluşturarak etkileşim sağlar (Aktulum, 2014: 77).

Metinlerarasılık okura sorumluluk yükler. Söz gelişi Mehmet Rıfat *Metnin Sesi* adlı çalışmasında okurun metne bakmayı bilmesi gerektiğini şu sözlerle açıklar: “Metin kendisini kullanan okurdan bir özen bekler. Kendisinin yalnızca kullanılmasını değil, işleyiş sesine de dikkat edilmesini ister” (2011: 3, 4).

Metinlerarasılık okuyucu ve yazar arasında yeni bir okuma biçimi oluşturması bakımından önemlidir. Bununla birlikte, metinlerarası ilişki unutulmaya yüz tutan metinlere yeniden hayat verme işlevine sahiptir (Aktulum, 2013: 201).

Tüm bu veriler göz önünde bulundurulduğunda bir edebiyat kuramı olarak metinlerarasılığın bütün edebî eserlerin önceki eserler tarafından bir şekilde etkilendiğini bu bağlamda hiçbir metnin salt benzersiz olmadığını savunduğunu söyleyebiliriz.

BÜYÜLÜ GEZGİN ÖYKÜSÜNDE METİNLERARASILIK

Leskov XIX. yüzyıl Rus edebiyatının en önemli gerçekçi yazarlarından. Rus yazar Maksim Gorki “N. S. Leskov” (H. C. Лесков) adlı yazısında bu durumu şu sözlerle doğrular: “Leskov Rus edebiyatında Gogol, Turgenyev ve Gonçarov’un yanında durmaya layık bir isimdir” (1953: 235). Rus yazar Lev Nikolayeviç Tolstoy ise Leskov’u şu övgü dolu ifadelerle takdir eder: “Özgün bir yazardır. Orijinal bir akla ve çok yönlü bilgi birikimine sahiptir” (1958: 136).

Leskov “Kendime Dair Not” (Заметка о себе самом) adlı otobiyografik yazısında soylu bir aile kökeni olduğunu söyler. Yazar ilkin devlet hizmetinde çalıştığını çok geçmeden işinden ayrılarak ticaretle uğraşmaya başladığını anlatır. Ticari ilişkileri sebebiyle Leskov Rusya’nın en ücra köşeleri dâhil olmak üzere farklı bölgelerine seyahat etmek zorunda kalır. Bilhassa Oryol ve Kiev’de uzun yıllar yaşar. Neticede Leskov Rus kültürüne, topraklarına ve halkına ilişkin muazzam bir bilgi birikimine ve deneyime sahip olur (Makaşın, 1984: 49).

Gorki “N. S. Leskov” adlı yazısında Leskov’un halkla sıkı ilişkisini şu sözlerle açıklar: “Halkı çocukluğundan beri tanırdı. 30 yaşına geldiğinde neredeyse tüm Rusya’yı dolaşmıştı. Bozkır bölgelerinde bulundu. Uzun süre Ukrayna’da yaşadı. Farklı yaşam biçimlerinin ve kültürlerin olduğu yerlerde bulundu. Farklı topraklarda yaşamak kendine farklı gözlerle bakmak demektir” (1953: 228). Rus yazar ve tarihçi Aleksandr Valentinoviç Amfiteatrov da Leskov’un halkı yakından tanınmasını şöyle yorumlar: “Leskov doğuştan bir üslup uzmanıydı. Rusya’yı dolaşması, yerel lehçelerle tanışması, kadim Rusya tarihini araştırması ve eski inançları araştırması gibi özellikleri onun sözcük dağarcığını genişletti. Leskov’un dilinde halkın eski zamanlardan bu yana kullandığı ifadeler yer alır. Leskov’un dilinin zenginliği “Mühürlü Melek” (Занечатленный ангел) ve “Büyülü Gezgin”de net olarak görülür” (2003: 158).

Nitekim Leskov halkı, halkın dilini, göreneklerini, yaşam biçimini ve inançlarını iyi bildiğini kendi sözleriyle şöyle doğrular: “Ben korkusuzca, belki de cesurca Rus insanının en derin yönlerini bildiğimi düşünüyorum. Halkı Peterburglu arabacılarla konuşarak incelemedim, milletin içinde, merada elimde kazan taşıyarak büyüdüm. Çiyli otların üzerinde uyudum. Halkı aşağılamak ayıptır. Ben halkla birlikte olan biriyim. Halkın içinden çok sayıda arkadaşım var. Halkı kendi hayatın gibi bilmen gerekir. Özenerek değil bizzat halkla yaşayarak” (Makaşın, 1984: 192). Yazar 23 Aralık 1891 tarihinde Mihail Alekseyeviç Protopopov’a gönderdiği mektubunda yazın sanatının uzun soluklu seyahatleri ile bağıntısını kısaca şöyle özetler: “Gezdim, dolaştım ve kendim oldum. Ne isem oyum. Her zaman net ve samimi oldum” (Dıhanova, 1980: 5).

Leskov seyahatleri boyunca karşılaştığı sayısız insan gözlemlerinden yola çıkarak toplumu, günlük hayatı, kültürel çeşitliliği, görenekleri ve dinî inançları gerçekçi ve detaylı bir biçimde kaleme aldığı 1873 yılında yayımlanan “Büyülü Gezgin” adlı öyküsünde İvan Severyanoviç Flyagin’in şair ve mistik olaylarla dolu hayatını anlatır. Öykü hem başkahramanın kişisel hayatının yolculuğu hem de farklı diyarlara gerçekleştirdiği yolculukların bütününden oluşur. Bu açıdan *Büyülü Gezgin* belli bir uzam ve zamanda geçen bilinmeyen konu edildiği bir yolculuk anlatısı (Aktulum, 2004: 153) olarak varsayılabilir. Başkahramanın yolculuğu esnasında karşılaştığı her farklı kişi ya da grup etnik ve kültürel zenginliği gözler önüne serer.

Eserde başkahramanın Türkçeye *gezgin* olarak çevrilen *странник* olarak nitelendirilmesinin bir tesadüf olmadığı çıkarımı yapılabilir. Zira Sergey İvanoviç Ojegov'un açıklamalı sözlüğünde bu sözcük: "1. gezen kişi (genellikle evsiz ya da sürgün) 2. dünyada (yalnız ve barıksız) 3. kutsal topraklara yayan giden kişi" tanımlarıyla verilir (Web: *Tolkovny slovar Ojegova*). Gezgin sıradan bir yolcu değildir. Hem farklı bölgelere yaptığı yolculuklarda hem de hayat yolculuğunda hakikati arayan kişidir. Leskov'un eserindeki gezgin Flyagin seyahatleri boyunca yaşadığı gizemli, mistik, fantastik ve şaşırtıcı olaylar neticesinde büyümlü bir nitelik kazanır.

Öykünün başkahramanı Flyagin, Orlov bölgesinde Kont K.'ye hizmet eden serf köylü bir ailenin çocuğudur. Babası arabacılık yapar. Flyagin'in annesi bebeği doğururken hayatını kaybeder. Bu sebeple ona Rusçada *koca kafalı* anlamına gelen *Golovon* lakabını takarlar. Flyagin'in çocukluğu ahırda atların arasında geçer. Çocukluğu itibarıyla atların davranışlarını gözlemler, onları çok sever ve "doğuştan Tanrı vergisi bir yetenekle" at uzmanı olduğunu söyler (Leskov, 2018: 10).

Yazar okuyucuyu kahramanla 52 yaşında bir gemi yolculuğu esnasında tanıştırır. Flyagin gemide karşılaştığı insanlara gizem ve maceralarla dolu sıra dışı hayat yolculuğunu anlatır. Yazar, kahramanın dış görüntüsünü şu sözlerle betimler: "Kelimenin tam anlamıyla bir bahadırdı, üstelik Vereşçagin'in muhteşem tablosundaki ve A. N. Tolstoy'un poemasındaki dede İlya Muromets'i anımsatan tipik, saf ve iyi kalpli bir Rus bahadırdı. Üzerinde cübbesi olmasa, "benekli bir ata" binecek ve ayağında köylü pabuçlarıyla ormanda gezecek, "reçine ve çilek kokan karanlık çam ormanını" miskince koklayacak gibi görünüyordu" (Leskov, 2018: 7-8).

Yazarın gönderge yaptığı kurgusal kahraman *İlya Muromets*, Rus halk destanlarında ve bılinalarda yer alan önemli bir figürdür. Anlatılara göre, İlya Muromets tıpkı Flyagin gibi serf bir köylünün oğludur ve bahadırdır. Rus millî kimliğinin timsallerinden sayılan İlya Muromets Rus kültüründe savaşı ve gözü pek bir kahraman olarak anılır. Söz gelimi bu kahramana dair şöyle yazılır: "İlya Muromets'in bılinalarda tasvir edilen sayısız kahramanlıkları her zaman halka hizmet etmesiyle bağlantılıdır. Rus halk destanlarında halkın koruyucusu olarak resmedilir. İlya Muromets yabancı istilacılarla savaşır, vatanını düşman ordulardan kurtarır, Rus topraklarına düşmanca niyetlerle gelen yabancı bahadırları mağlup eder. Aynı zamanda ülkenin içindeki zorbalarla da mücadele ederken betimlenir. Yolları korur, halkın huzurunu sağlar" (Astahova, 1958: 394).

Yazar eserin başkahramanı Flyagin'i tasvir ederken Rus ressam Vasiliy Vasilyeviç Vereşçagin'in 1872 yılına ait "*İlya Muromets Prens Vladimir'in Şöleninde*" (*Илья Муромец на пиру у князя Владимира*) adlı tablosuna da gönderge yapar. Yazar bu suretle kahramanı ile tablodaki tasvir arasında, farklı bir deyişle iki metin arasında, ilişki kurar. Bu görsel gönderge esas metnin sınırlarını genişleterek okuyucuda çok daha gerçekçi bir Flyagin imgesi oluşmasını sağlar. Söz gelimi, tablodaki kır saçlı ve sakallı İlya Muromets'in de tıpkı Flyagin gibi yaşlı olduğu görülür (Bkz. Resim 1.).

Flyagin ile İlya Muromets arasındaki analogiyi güçlendirmek için yazar aynı zamanda Rus şair Aleksey Konstantinoviç Tolstoy'un 1871 yılında yazdığı "*İlya Muromets*" (*Илья Муромец*) adlı poemasından doğrudan alıntı yapar: "Ve reçine ve çilek/ Kokar karanlık çam ormanı." (*И смолой и земляникой/ Пахнет темный бор*) (Tolstoy, 2012: 175). Böylelikle Leskov, Flyagin'in cesur, güçlü, Rus görenek ve geleneklerine riayet eden, inançlı ve millî karakteristiğini adeta çağdaş ressam ve şairlerin tanıklıklarına başvurarak pekiştirir.

Flyagin gemide kendisini dinleyenlere gençliğinde atları nasıl terbiye ettiğini, yiğitçe atları nasıl dize getirerek zapt ettiğini göndergelere başvurarak şöyle anlatır: "Moskova'da, manejde ele avuca sığmaz bir at vardı. O zamanlar Moskova'ya Rarey adında bir İngiliz gelmişti. Ona 'müthiş at terbiyecisi' derlerdi. Bu alçak at onu bile neredeyse yiyecekti, at Rarey'i rezil etti. Size tekrar söylüyorum, Tanrı'nın yardımıyla bu yeteneğe sahibim. İngiliz geriye çekildiğinde hemen şöyle

dedim: 'Boşuna uğraşmayın, çünkü bu atı şeytan ele geçirmiş. İngiliz bunu anlayamaz, ben ise anlarım ve yardım edeceğim'. Bu yamyamın üzerine oturdum. Gömleksiz, yalınayak, sadece şalvar ve kasketle, çıplak bedenimi ise yiğitliğinden dolayı çok saygı duyduğum ve inandığım cesur Aziz Prens Novgorod'lı Vsevolod Gabriel'den kalan bir kemer sıkıca sarıyordu. Kemerin üzerine ona ait şu söz işlenmişti: 'Onurumu hiç kimseye satmam!'" Neticede at pes eder ve Flyagin atı sakinleştirir (Leskov, 2018: 15-17).

Resim 1. İlya Muromets Prens Vladimir'in Şöleninde

Leskov'un öyküsünde yer verdiği İngiliz gerçekten yaşamış John Solomon Rarey (1827–1866) adlı ünlü bir at terbiyecisidir. Bunun yanı sıra, öyküde söylendiği üzere gerçekten de 1857 yılında Moskova'ya gelmiş ve orada at terbiyesine ilişkin geliştirdiği yöntemlerini göstermiştir. Yazarın tarihî bir kişiliğe gönderge yaparak Flyagin karakterinin özelliklerini pekiştirmek istediği söylenebilir. Yazar, sıradan bir Rus gencinin bile ünlü bir İngiliz at terbiyecisinin başaramadığını kolaylıkla yapabileceğini göstermek ister. Bu suretle, yazarın Rusları diğer milletlerle kıyaslayarak millî üstünlüklerini göstermek istediği düşünülebilir.

Yazar, Flyagin'in eşsiz at terbiyeciliği yeteneğini dinî göndergelerle de bağdaştırır. Flyagin'in saygı duyduğu Prens Vsevolod Gabriel (ö.1137) Fin-Uygur halklarına yiğitçe saldırılarıyla ünlenen tarihî bir figürdür. Eserde yazılanın aksine kemerinde değil, kılıcında 'Onurumu hiç kimseye satmam!' (Honorem meum nemini dabo) ifadesi yer alır. Yazarın bu doğrudan alıntı ile Flyagin'in dünya görüşünü yansıttığı görülür. Bununla birlikte, Leskov'un başkahraman için onur, gurur ve özgürlük olgularının hayatından bile daha değerli olduğunu vurgulamak istediği söylenebilir. Dahası Gabriel Ortodoks Kilisesi'nin aziz ilan ettiği biridir (Tolstoy, Mansurov, 2021: 65-67). Flyagin'in cesur, yiğit, güçlü, korkusuz ve üstün karakteristiği dinî ve millî değerlerle ilintilenerek gerçekçi üslup güçlendirilir.

Flyagin'in hayatı acı, keder, neşe, sevinç ve kayıplarla doludur. Çocukluğunda at üzerinde giderken şakayla kamçısını yoldan geçen yaşlı bir keşişe savurur. Yaşlı adam ölür. Esasen Flyagin bir cinayet işlemeyi tasarlamamıştır. Aynı gece istemeden öldürdüğü keşiş Flyagin'in rüyasına girer ve ona çok acılar çekeceğini, defalarca ölümle burun buruna geleceğini, fakat ölmeyeceğini söyler. Yaşlı adam, Flyagin'in merhum annesinden haber getirdiğini söyleyip çocuğa keşişlere

katılmasını tembih eder. Gerçekten de Flyagin hayatı boyunca sayısız bela ile karşılaşır, fakat hepsinden sağ çıkar. Ne var ki, keşişi birçok kez rüyasında görmesine rağmen keşişlere katılmaz.

Flyagin güçlü ve dizginlenmesi zor bir mizaca sahiptir. Bu sebeple, çiftlikte sürekli cezalandırılır. Kont'un yanında kendisine verilen cezalara katlanamayan Flyagin canına kıymak ister. Bir çingene Flyagin'in asılı olduğu halatı kesip onu kurtarır. Kimliğini almadan çingene ile kaçan Flyagin'in sonu gelmeyen maceraları ve yolculukları böylece başlar. İlk bir beyin yanında çalışır. Karısının bir subaya kaçarak terk ettiği bu adam annesiz kalan bebeğine bakıcı olarak Flyagin'i yanına alır. Flyagin bir yıl boyunca bu bebeğe çok iyi bakar. Onu besler, büyütür. Bebeği koya götürdüğü bir gün, Flyagin uyuya kalır ve rüyasında öldürdüğü keşişi görür. Yaşlı keşiş Flyagin'i şu sözlerle uyarmaya çalışır:

"Gidelim, İvan, kardeş gidelim! Daha çok acı çekeceksin ama sonra erişeceksin.' Ona rüyamda küfür ettim ve dedim ki: 'Seninle nereye gideceğim, neye erişeceğim.' Birden bulut oldu ve bana bilmediğim şeyler gösterdi: bozkır, yabancı insanlar, Yeruslan ve Kralın Oğlu Bova masallarındaki Sarazenler, tüylü şapka takıyor, oklarıyla yabancı atların üzerinde gidiyorlardı" (Leskov, 2018: 48).

Sarazen, Hristiyanların Müslümanlara taktığı Hristiyan olmayan anlamına gelen sözcüktür. "Yeruslan" ve "Kralın Oğlu Bova" ise Rus folklorunun önemli miraslarından olan geleneksel ve çok bilinen masallardır. Adı geçen bu masallarda Rus kahramanların kahramanlıkları ve yiğitlikleri ön plandadır. Bu kahramanlar aynı zamanda Hristiyanlığın koruyucuları olarak varsayırlar (Anonim, 2020). Yazar bu masallara gönderge yaparak Rus tarihinin kahramanlıklarla dolu geçmişine, Ortodoksluğa bağlılığına ve Rus kültürünün zenginliğine dikkat çeker. Bunun yanı sıra, Leskov'un Flyagin karakterini bahsi geçen bu masallardaki Yeruslan ve Bova gibi yiğit kahramanlarla özdeşleştirdiği söylenebilir. Kumsiyat Asevovna Asevova makalesinde bu durumu şu sözlerle açıklar: "Rus binalarına meraklı olan Leskov başkahramanını Rus kahraman prototipi yaptı. Yazarın düşüncesine göre, Flyagin kaderin ona verdiği tüm zorlukları geçmeliydi, böylece günahlarından arınabilirdi" (2019: 61).

Bir gün bebeğin annesi çıkagelir. Subay sevgilisi Flyagin'e bebeği vermesi karşılığında para teklif eder. Flyagin kabul etmez, paraların üzerine tükürür ve subayı döver. Hemen sonra bey tüfeğiyle karısını ve aşığını öldürmek üzere ortaya çıkar. Flyagin o an anneye acır ve çocuğu subaya verip onlarla birlikte beyin yanından kaçır. Çarın hizmetinde çalışan bir subaya vurduğu için pişman olur. Ne var ki, kimliği olmadan onlarla yaşaması mümkün değildir. Polise teslim olmak üzere yanlarından ayrılır.

Saatlerce nereye gideceğini bilemeden dolaşan Flyagin sonunda bozkıra doğru gider ve burada Tatarlarla karşılaşır. Han Jangar'ın liderliğinde gerçekleşen ve Tatar adetlerine göre düzenlenen ilginç at ticaretine tanıklık eder. Flyagin'in fiziksel gücünü ve atlara olan ilgi ve becerisini gören Tatarlar Flyagin'i esir alır. Flyagin on yıl boyunca Tatarlarla birlikte yaşar. Leskov, bu bölümlerde Tatar adet ve göreneklerini ustalıkla aktarır. Han, Flyagin'i evlendirir. Burada dört karısı ve on çocuğu olan Flyagin, vaftiz edilmedikleri için çocuklarını kendinden saymaz. İyi derecede Tatarca öğrenir, atların bakımıyla ilgilenir ve yaşlılara yardım eder. Büyük bir hasretle memleketini özler.

Tatar obalarında çıkan yangından yararlanan Flyagin, on yıl sonra Tatar esaretinden kurtulur. Çok geçmeden bir prensin yanında at bakıcılığı yapmaya başlar. Burada üç yıl çalışır. Prensın arkadaşı ve yardımcısı olur. Atları çok seven ve bu hayvanların mizacını çok iyi bilen Flyagin için bu iş biçilmiş kaftandır.

Flyagin'in hizmet ettiği prens, Gruşka adlı bir çingene kıza âşık olur ve tüm parasını bu kız için harcar. Gruşka cazibesi sebebiyle ailesi tarafından kullanılan, Rus subaylarına ya da toprak

ağalarına sunulan bir kızdır. Çingene kız meyhanede şarkı söyleyerek güzelliğiyle zengin erkekleri hayran bırakıp ailesine para kazandırır. Flyagin meyhanede kızın içli bir şekilde şarkı söyleyişini gördüğünde çok etkilenir. Yanında bulunan prense ait tüm parayı mest olmuş bir şekilde Gruşka için meyhanede harcar ve şöyle der:

“Çok hoşuma gitmişti! Çünkü kalın, erkeksi bir tonla şöyle başladı: ‘Dee-nizz uu-lu-yoor, dee-nizz in-li-yoor’. Gerçekten de denizin uluması duyuluyordu. Sonra sesinde bir değişim oldu, yıldıza seslendi: ‘Günün altından, kıymetli habercisi, senin yanında dünyevi bir bela uğramaz bana’” (Leskov, 2018: 140).

Gruşka’nın söylediği şarkı Rus şair Denis Vasilyeviç Davidov (1784-1839)’un “Benim Küçük Yıldızım” (*моя звездочка*) adlı şiirinden alıntıdır. Leskov’un Davidov’a gönderme yapmasının bir tesadüf olmadığını düşünebiliriz. Öyle ki, Davidov 1812 Rusya-Fransa Anayurt Savaşı’nda Rus köylüleriyle birlikte vatanı savunan ünlü bir subay ve şairdir. Davidov savaş günlerinde köylü ya da çingene ayırt etmeksizin vatan mücadelesinde yer alan tüm yurttaşlara destek olmuş bir savaşıdır. Halkın tüm katmanları ve farklı etnik gruplarıyla bütünleşip millî bir birlik oluşturulması gerektiğini savunan vatansever şair Davidov bu konuda şöyle der: “Şunu tecrübe ederek öğrendim ki, milli mücadele sırasında yalnızca halkın dilini konuşmak yetmez, aynı zamanda onların geleneklerine ve kılık kıyafetlerine de ayak uydurmak gerekir. Ben onlara yakın olmak adına, köylü kaftanı giydim, sakal bıraktım ve şehirde genellikle takılan Aziz Anna arması yerine, halkın saygı duyduğu Aziz Nikolay arması takıp, halkın dilinden konuştum” (Poleşçuk, 2005: 26). Bu suretle, yazar bir çingene kızına Davidov’a ait dizeleri söyleterek Rus topraklarındaki birlik ve beraberliğe dikkat çekmeye çalıştığını düşünebiliriz.

Çingene ilk kez Leskov’un kullandığı bir imge değildir. Aleksandr Sergeyeviç Puşkin, L. N. Tolstoy, Yevgeniy Abramoviç Baratinski ve Gavriil Romanoviç Derjavin gibi Rus edebiyatının en önemli isimleri çingene karakterlere eserlerinde yer verirler. XIX. yüzyıl Rus edebiyatında genel itibarıyla özgürlük ve tutku motifleriyle ilişkilendirilen çingeneler Rus topraklarındaki farklılığı ve çeşitliliği temsil ederler. Bahsi geçen şair ve yazarların eserlerinde çingeneler çoğunlukla dans ve müzikle ilişkilendirilir. Leskov bu suretle döneminde Rus edebiyatçıların çingene temasına eğilim geleneğini takip eder.

Prens borç batağına saplanma pahasına çingene kızı evine getirmeyi başarır. Dönemin Rus subaylarına özgü ‘ötekî’ne yönelik bir merak ve tutkuyla genç kıza Rus şair Vladimir Grigoryeviç Benediktov’un “Kara Gözlü Genç Kıza” (*Черноокой деве*) şiirinden şu alıntıyı yaparak sevgi gösterir: “Tüm aşkın ateşini, aevli ruhumun tüm hasretini bilseydin keşke.” (*Если б знала ты весь огонь любви, всю тоску души моей пламенной*) (Leskov, 2018: 131).

Ne var ki, prensin aşkının ömrü kısadır. Yazarın “iyi kalpli ama tutarsız” olarak nitelendirdiği genç prens hevesi geçtiğinde çingene kızdan sıkılır. Evden uzaklaşmaya başlar. Şehre gidip yeni işler kurmaya başlar. Zavallı Gruşka ise prense âşık olmuştur ve acı çeker. Prens kumaş fabrikası işi kurar ve bu işten iyi para kazanır. Dahası hızla çevresini de genişleten prens, dernek başkanının kızıyla düğün hazırlıkları yapar. Gruşka ise hamiledir. Prens, Gruşka’yı hemen evden uzaklaştırır. Zira çingene kızın kendisine ayak bağı olmasını istemez. Tüm bunlara esefle tanıklık eden Flyagin çingene kızın durumuna çok üzülür. Ona yardım etmek ister ama elinden bir şey gelmez. Flyagin her yerde Gruşka’yı arar: “Gruşka bu zalimi çingenelere özgü bir tutkuyla sevmiştir” (Leskov, 2018: 140). Flyagin, Gruşka’nın bu evliliğe tahammül edemeyeceğini çok iyi bilir. Prensın Gruşka’dan kurtulmak için ormanda onu öldürmüş olabileceğinden şüphelenerek genç kıza aramaya koyulur.

Prensın düğünü başladığında Flyagin ormana yol alır. Hüzünlü bir şekilde kız kardeşi gibi sevdiği Gruşka’yı arar. Flyagin duygularını şöyle ifade eder: “Öyle hüzünlü, öyle sıkıntılıydım ki, esirken bile böyle hissetmemiştim. Görünmeyen bir güçle konuşmaya başladım. Masalda

erkek kardeşinin seslendiği Alyonuşka gibi, acıklı bir sesle çağırıyordum benim kimsesiz Gruşka'mı" (Leskov, 2018: 141).

Leskov burada Rus halk masalı "Kız Kardeş Alyonuşka ve Erkek Kardeş İvanuşka" (Сестрица Алёнушка и братец Иванушка)'ya gönderge yapar. Masalda büyülü bir su içip keçiye dönüşen İvan, bir cadı tarafından suya atılan ablasını arar. İvan suyun başında çaresizce ablasına seslenir. Ablası suyun dibinden kardeşine cevap verir (Anonim, 1978: 1-17). İyilik ve kötülük temasının hâkim olduğu bu masala gönderge yapan yazar, bu suretle okuyucudan Rus masallarını bilmesini bekler. Bunun yanı sıra, Flyagin'in Gruşka'ya beslediği duyguların saflığının, temizliğinin ve samimiyetinin altını bahsi geçen masal kahramanlarıyla analogi kurarak sağlar. Dahası kadim Rus masallarından alıntı yaparak Leskov'un yine millî değerleri ön plana çıkarmaya gayret ettiği söylenebilir.

İğnçtir ki, hemen sonra gizemli bir şekilde Gruşka ortaya çıkar. Gruşka çok acı çekmektedir. Prensin başka bir kadınla evlenmesine katlanamaz. En yakını olarak saydığı ve sevdiği Flyagin'den kendisini öldürmesini ister. Flyagin üzüntü ve şaşkınlıktan titrer. Ne yapacağını bilemeden birden kızı tutar ve uçurumdan aşağıya doğru iter. Gruşka sulara gömülür.

Flyagin peşinde Gruşka'nın ruhuyla yeniden yollara düşer. Birden yaşlı bir çiftle karşılaşır. Bu çift oğullarının askere alınacağını ve paraları olmadığı için yerine adam tutamadıklarını anlatır. Flyagin para almadan askere gitmeye gönüllü olur. Pyotr Serdyukov adını alır. Böylece yeni bir yolculuk başlar. Flyagin on beş yıldan fazla Kafkasya'da askerlik yapar. Kahramanca ve yiğitçe savaşması neticesinde subay olur ve Georgiy nişanıyla ödüllendirilir. Peterburg'a memuriyet hizmetine gönderilir. Flyagin burada masa başı işinden sıkılır ve çok geçmeden ayrılır. Panayırda oyunculara katılır ve bir süre oyunculuk yapar. Oyuncular arasından biri küçük bir kızı taciz edince Flyagin ona gereken cezayı verir. En sonunda Flyagin manastıra gitmeye ve keşişlere katılmaya karar verir.

Manastırda Flyagin'e, Tanrı'yı işiten anlamına gelen İzmail (İsmail) adını verirler. Flyagin doğduğundan beri kaderinde yazılı olan son durağı manastırda şeytanla mücadele eder. Leskov bu bölümlerde İncil'den alıntılar yaparak dinî görüşlerini destekler. Söz gelimi, Flyagin manastırda şeytanın kendisini nasıl baştan çıkarmaya çalıştığını şöyle anlatır: "Nasıl baştan çıkarmamış? Elbette çıkarır. Elçi Pavlus bile ondan kaçamamış ve ona bedende şeytan verdiğini yazmıştır. Günahkâr ve zayıf biri olan ben onun eziyetlerinden kurtulamam" (Leskov, 2018: 149).

İncil'de *Pavlus'tan Korintliler'e II. Mektup* bölümünden yapılan bu alıntının aslı şöyledir: "Aldığım vahiylerin üstünlüğüyle gururlanmayayım diye bana bedende bir diken, beni yumruklamak için Şeytan'ın bir meleği verildi, gururlanmayayım diye" (12: 7) (Kutsal Kitap, 2018: 1244). Yazarın bu alıntıyla günah işlemenin insana özgü olduğunu vurgulamak istediğini düşünebiliriz. Zira iyi kalpli, yardımsever ve vatansever Flyagin bile hakikati aradığı hayat yolunda birçok hata yapar ve günah işler. Gezgin gerçeğe ancak kusur ve yanlışlarla ulaşabileceğini gösterir.

Flyagin'in yolculuğu sona ermez. At terbiyecisi, çocuk bakıcısı, şifacı, baba, esir, asker, memur ve oyuncu sıfatlarıyla çeşitli isimler alarak hayatını sürdüren Flyagin hakikat arayışını sürdürür. Gezgin kutsal topraklarda gezinerek bildiklerini anlatmaya ve hayatı deneyimlemeye devam eder.

SONUÇ

Edebiyatta metinlerarasılık bir metnin içerisinde başka metinlere, eserlere, yazarlara ya da kültürel sembollere yapılan atıfları, alıntıları veya göndermeleri ifade eder. Bu göndermeler yazarın metnini zenginleştirir ve kapsamını genişletir. Bu bağlamda metinlerarasılık edebî

metnin bir diyalog halinde olduğu diğer metinlerle ve yazarlarla geniş bir iletişim ağı oluşturmasına imkân tanır.

Edebiyatta sıklıkla yararlanılan bir yöntem olan metinlerarasılık, yazarların kendi eserlerine başka metinlerden göndermeler yaparak okurlarına daha geniş bir anlam ve derinlik sunmasını sağlar. Rus edebiyatının önde gelen isimlerinden Leskov da eserlerinde farklı metinlere başvuran yazarlar arasındadır. Leskov'un 1873 yılına ait *Büyük Gezgini* öyküsü metninde barındırdığı gönderge ve alıntılar itibarıyla metinlerarası okumaya elverişli bir eserdir.

Sonuçta Leskov'un özellikle dinî ve millî olgulara yönelik metinlere başvurduğu anlaşılır. İnançlı bir yazar olan Leskov, Rus millî bilincini uyandırma gayesiyle kadim Rus halk destanlarındaki ünlü kahramanları ve tarihî-dinî figürleri eserine taşır. Yazar başkahraman Flyagin'in karakteristiğini halk destanlarındaki kahramanların ya da Hristiyanlığın ve vatanın koruyucuları olarak kabul gören azizlerin cesur, gözü pek, güçlü, vatansever ve inanca özelliklerini ön plana çıkararak oluşturur. Leskov'un Flyagin karakterini ünlü halk kahramanlarına ve azizlere dayandırması öyküdeki gerçekçi üslubu güçlendirir. Başka bir deyişle, Leskov'un karakterini dayandırdığı temel kaynak metinlerin okuyucuyu gerçekçilik bakımından daha iyi ikna ettiği söylenebilir. Leskov, döneminde hızla gelişen nihilizm ve ateizmin karşısında durur ve Rus halkının unutulmaya yüz tutan eserlerine, millî ve manevi değerlerine dikkat çekerek farkındalık oluşturmaya çalışır.

KAYNAKÇA

- Aktulum, K. (2004). *Parçacılık/Metinlerarasılık*. Ankara: Öteki Yayınevi.
- Aktulum, K. (2013). *Folklor ve Metinlerarasılık*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Aktulum, K. (2014). *Metinlerarası İlişkiler*. Ankara: Kanguru Yayınları.
- Alfaro, M. J. (1996). Intertextuality: Origins and Development of the Concept, *Atlantis*, 18(1/2), 2268-285.
- Amfiteatrov, A. V. (2003). *Sobraniye soçineniy v 10 tomah. Vlastiteli dum literaturniye portreti i vpeçatleniya*. Moskova: NPK İntelvak.
- Anonim (1978). *Sestritsa Alyonuşka i bratets İvanuşka*. Vladivostok: Dalnevostoçnoye knijnoye izdatelstvo.
- Anonim (2020). *Vova koroleviç i drugiy zabitiye russkiye skazki*. Ryazan: Zyorna.
- Asevovna, K. A. (2019). Put strannika v povesti N. S. Leskova Oçarovanniy strannik. *Problemi gumanitarnogo obrazovaniya v aspekte novih nauçnih paradigim*, 60-62.
- Astahova, A. M. (1958). *İlya Muromets*. Moskova-Leningrad: İzdatelstvo akademii nauk SSSR.
- Bahtin, M. M. (2003). Problema formı, soderjaniya i materiala v slovesnom hudojestvennom tvorçestve, *Sobraniye soçineniy v 7 tomah. Tom 1 Filosofskaya estetika 1920-h godov* içinde (ss. 265-365) Moskova: Russkoye slovo.
- Bahtin, M. M. (2015). *Dostoyevski Poetikasının Sorunları*. (Çeviren, Soydemir, C.) İstanbul: Metis Eleştiri.
- Bulut, F. (2018). 'Metinlerarasılık' Kavramının Kuramsal Çerçevesi. *Edebî Eleştiri Dergisi*, 2(1), 1-19.
- Dihanova, B. (1980). *"Zapeçatleniy angel" i "Oçarovanniy strannik" N. S. Leskova*. Moskova: Hudojectvennaya literatura.

- Dronova, Ye. M. (2004). İntertekstualnost i allyuziya: problema sootnoşeniya. *Yazık, kommunikatsiya i sotsialnaya sreda*, 92-96.
- Gorki, A. M. (1953). N. S. Leskov, M. Gorki, *Sobraniye soçineniy v tridsati tomah, tom 24* içinde (ss.228-237) Moskova: Gosudarstvennoye izdatelstvo hudojestvennoy literaturı.
- Kutsal Kitap (Tevrat, Zebur, İncil). (2018). İstanbul: Yeni Yaşam yayınları.
- Leskov, N. S. (2018). *Oçarovanniy strannik*. Moskova: Rugram.
- Makaşın, S. A. (1984). *Jizn Nikolaya Leskova*. Moskova: Hudojestvennaya literatura.
- Poleşçuk, L. Z. (2005). *İstoriya russkoy literaturı. Çast 1*. Vladivostok: Dalnevostoçny gosudarsvenny universitet.
- Rıfat, M (2011). *Metnin Sesi*. (2. Baskı). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Sakallı, C. (2016). *Günümüz Edebiyat ve Eleştiri Kuramları*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şenöz Ayata, C. (2005). *Metindilbilim ve Türkçe*. İstanbul: Multilingual.
- Temur, F. (2021). Metinlerarasılık Bağlamında Andrey Bely'ın Petersburg Romanının İncelenmesi, (Editör) Oktay, A., *Sembollerden Romana* içinde (ss. 83-104) Ankara: İksad.
- Todorov, T. (1995). *Yazın Kuramı, Rus Biçimcilerinin Metinleri*. (Çeviren, Rıfat M., Rıfat S.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tolstoy, A. K. (2012). *Divnyı son (stihotvoreniya, balladı, poemı)*. Moskova: Neksmidia.
- Tolstoy, L. N. (1958). *Ob iskusstve i literature. T 2*. (Editör) Lomunov, K. N., Moskova: Sovetskiy pisatel.
- Tolstoy, M. V., Mansurov, S. P. (2021). *İstoriya russkoy tserkvi*. Moskova: Yurayt.
- [whhttps://slovarozhegova.ru/word.php?wordid=30719](https://slovarozhegova.ru/word.php?wordid=30719), *Tolkoviy slovar Ojegova*. Erişim tarihi: 21.03.2023.
- Zengin, M (2016). An Introduction To Intertextuality as A Literary Theory: Definitions, Axioms and The Originators, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(1), 299-326.